

FUNN-ARKIV

NYTT FRA STYRET

Siden årsmøtet er tre medlemsarrangementer avviklet med stor tilslutning enda rusleturene - både den til "Nøstvedtmarka" og "På den gamle Kirkevegen i Svartskog" foregikk i kaldt og vått vær.

Vi fortsetter de populære rusleturene og starter rundt månedskiftet august/september med en rusletur hvor Eivind Barca vil ta oss med på oldtids-vegen sydover fra Fløysbonn.

I skiftet september/oktober tar Lise Henriksen oss med på en tur til Ljansgårdene.

"Har Oppegård en kulturplan - og en politikk for vern av kulturminner?" Vi tar sikte på å invitere politikere og folk fra administrasjonen til å delta i en paneldebatt omkring dette emnet. Tid: 1.oktober, nærmere om dette senere.

Høstens arrangementer avsluttes i midten av november med lysbildeforedrag om juletradisjoner.

Dette er en foreløpig skisse og vi må ta forbehold om endringer. Endelig beskjed sendes ut senere.

Synes du lokalhistorie er interessant? Få dine venner, - familie, - naboer med i Historielaget! Jo flere vi er - jo mer får vi til!

Historisk video.

Et eget videoutvalg nedsatt av Hovedutvalget for kultur (HUK) har engasjert Eivind Barca til å skrive manus og å stå for produksjonen av en historisk video som beregnes ferdig til kommunens jubileumsår.

Har du stoff som kan være av interesse så som kart, bilder, gjenstander o.l. ?

Ta øyeblikkelig kontakt med prosjektleder Eivind Barca - telefon 80 27 88 eller kulturkontoret - telefon 80 10 60. Ikke tro at det du har er uten interesse. Overlat vurderingen til den som skal lage videoen! På forhånd takk!

NORSK HISTORISK KJELDESKRIFT-INSTITUTT

Steinar Kjørheim

Instituttet utgir kilder til norsk historie og språk. Historien om dette begynner i 1830 da Stortinget bevilget 1500 speciedaler for å få utgitt Norges gamle lover og dermed skapte grunnlaget for Den rettshistoriske kommisjon som ble opprettet i 1834.

I 1848 bevilget Stortinget midler til fortsettelsen av *Diplomatarium Norvegicum* (det første halvbindet var utkommet i 1847 med støtte av «det kgl. Norske Videnskabers Selskab i Trondhjem») og i 1857 til «Forarbeider til og Udgivelse af Kildeskrifter til Norges Historie». Med dette var grunnlaget lagt for de tre utgiverkommisjoner vi har idag. Disse har alltid vært sammensatt av representanter fra Arkiverket og universitetene: jurister, historikere og språkfolk.

Sammen med sekretariatet (6 stillinger) danner utgiverkommisjonene Kjeldeskriftinstituttet som styres av Norsk Historisk Kjeldeskriftråd, sammensatt av formenne i kommisjonene.

Utviklingen fra uavhengige utgiverkommisjoner til institutt foregikk over lang tid fra begynnelsen av 1920-årene til midt i 1950-årene. Instituttet fikk navnet sitt under selve 100-årsfesten i 1934, og det skyldtes et samarbeid mellom kirkestatsråden, Knut Liestøl og sentralfiguren innen utgiverarbeidet, Oluf Kolsrud.

En kort undersøkelse viser at minst 90% av kildehenvisningene i norsk middelalderforskning går tilbake på kilder som er utgitt av instituttet (utgiverkommisjonene). Det er utgitt nærmere 200 bind, derav er f.eks. de 21 diplomatariebind på ca 900 sider hver.

Her følger en kort oversikt over de mest sentrale utgaver for å gi leserne et inntrykk av hvilke kilder det her dreier seg om.

DEN RETTSHISTORISKE KOMMISSJON

Den rettshistoriske kommisjon har utgitt første rekke av *Norges gamle Love indtil 1387* i fem bind, tre bind av fortsettelsen til 1513, tre bind av den norske kirkes liturgiske bøker i middelalderen i serien *Libri Liturgici* og trykt opp *Christian IV's Norske Lovbog 1604* og hans *recess 1643*. Dessuten har kommisjonen utgitt de to første bind i serien *Overhoffrettsdomar* for tida 1667 til 1689. Det tredje bindet er i arbeid på samme måte som det fjerde bindet til andre rekka av Norges gamle Love.

KOMMISSJONEN FOR DIPLOMATARIUM NORVEGICUM

Kommisjonen for *Diplomatium Norvegicum* har utgitt 21 bind av diplomatariet og arbeider med bind 22. Den har dessuten utgitt norske segl fra middelalderen og norske kongesegl og andre fyrstesegl fra samme tid. En utgave av geistlige segl er i arbeid og en utgave av en norsk heraldisk våpenbok fra 1600-tallet. Instituttet har i samarbeid med Universitetsforlaget produsert en mikrokortutgave av *Diplomatium Norvegicum*. Det samme er gjort med *Norske Rigs-Registranter*. Utgavene kan en få tak på gjennom henvendelse til Mikromedia as i Oslo. Utgavene koster idag henholdsvis kr. 2000 og 1000.

STYRET FOR KJELDESKRIFTFONDET

Styret for Kjeldeskriftfondet står ansvarlig for utgivelsen av kilder fra runeverket til dagbøker fra siste etterkrigstid. Det er ikke mulig å nevne alle titler i et kort oppsett, men det kan være interessant å opplyse om at noen av de hyppigst brukte trykte kilder er utgitt av denne kommisjon. *Ru-*

neverket, dvs. Norges innskrifter med de eldre runer i tre bind og de yngre runer i snart seks bind, *Norske Rigs-Registanter* i tolv bind, *Biskop Eysteins Jordebog* og *Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og Reiseoptegnelser 1574-1597* hører til disse sentrale kildeutgaver som folk ikke umiddelbart tenker på stammer fra Kjeldeskriftfondets virksomhet. Andre viktige serier er *Norske Herredags-Dombøger* i fire rekker, *lagttingsprotokollene* fra begynnelsen av 1600-tallet, *Aktstykker til de norske Stændermøders historie 1548-1661* og disses fortsettelse i en kommende tobinds utgave av *Supplikker, Norske kyrkjelege jordebøker etter reformasjonen* (to bind er utkommet), *Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller* i tre bind, *Den politiske korrespondanse mellom Frederik Stang og Georg Sibbern 1862-1871* i fem bind (det sjette og avsluttende bind skal snart settes) og *Protokoll for Venstres stortingsgruppe 1883-1940*. I samarbeid

med Universitetsforlaget utga instituttet i 1986 *Høyres sentralstyreprotokoller 1884-1920*.

Instituttet har som en ser, ikke bare utgitt middelalderkilder. Det er sannsynlig at en etterhvert vil utgi flere kilder fra nyere tid. I år har vi f.eks. for alvor startet med manuskriptet til en serie av Amerika-brev, en serie som ser ut til å bli en 5-bindsutgave.

Det må også nevnes at Kjeldeskriftfondet står bak en rekke sagautgaver i serien *Norrøne tekster* og separat, f.eks. *Den store saga om Olav den hellige* i to bind, *Skålholtsbok yngsta*, *Eirspennil* og *Sverres saga*.

Som et tiltak for seg nevnes serien *Regesta Norvegica* der fire bind er utkommet, to bind i siste korrekturfase og fire bind i arbeid som manuskript. Når dette er ferdig, vil man ha en kronologisk oversikt over det norske middelaldermaterialet fra begynnelsen til 1430-årene. Det er å håpe

at ettertiden vil få kraft og penger til å føre registaverket i hvertfall fram til reformasjonen.

AVSKRIFTSAMLINGER M.M.

Det er først og fremst gjennom sine utgaver at instituttet er ei «tjenestejente» for vitenskapen. Men over tid har en også samlet store avskriftssamlinger fra arkiver og biblioteker i inn og utland med tanke på eventuell publisering. Dessuten har vi avskrifter fra gardsarkiver og andre kilder av dokumenter av diplomatariekarakter for tidsrommet 1570-årene til 1700. Dette siste materialet er beregnet til å kunne fylle 25 diplomatariebind. Dessuten har vi avskrifter av samme karakter fra tiden etter 1700 som vil fylle 78 bind.

Instituttet er kjent for sin samling av segltegninger. De faller i tre grupper. Den første gjelder tegninger av segl til den trykte utgaven av *Diplomatarium Norvegicum*, den andre seglene som forekommer i materialet til utgaven *Aktstykker til de norske Stændermøders historie*, og den tredje gruppen gjelder segl i fra de innlånte norske gardsarkiv.

Til grunn for arbeidet med brevgutgaven har instituttet samlet 2/3000 Amerika-brev.

I kontortiden står våre samlinger til disposisjon for publikum.

SVARTSKOG, SENTRET I DET GAMLE OPPEGÅRD

Av H. Chr. Mamen

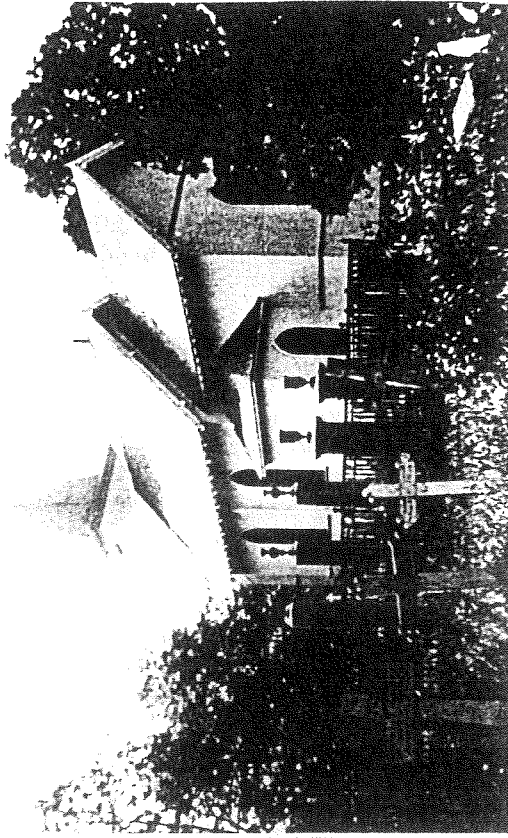
Svartskog - for meg er navnet hemmelighetsfullt og mystisk. I den svarte og mørke skogen kan det gjemme seg så mangt. Jeg har kjørt Mosseveien langs Gjersjøen mange ganger - med bil siden guttedagene, på sykkel senere i oppveksten. Jeg har alltid kastet et blikk opp Sandvabakken, for jeg visste at veien førte til Roald Amundsens hjem ved Bunnefjorden. Roald Amundsens navn var jo forbundet med det virkelige og sanne eventyret, mannen som overskred grenser inn i det ukjente, han som ustoppelig ble trukket mot *terra incognita*. Navnet Amundsen var med på å gi ordet Svartskog enda en sterkere klang av det eventyrlige og hemmelighetsfulle.

Jeg dro aldri opp Sandvabakken. Ikke før jeg i 1970 kom til Oppegård som sokneprest. Da oppdaget jeg kirken på høyden mellom Gjersjøen og Bunnefjorden, Uppigard eller Oppegård kirke. Det vil si at jeg oppdaget at det var her Gerdarud kirke hadde ligget, og jeg oppdaget at skogen ikke var så svart og hemmelighetsfull som jeg hadde innbilt meg. Her hadde altså Sigrud Undset tenkt seg Lavrans Bjørgullssøns og Kristin Lavransdatters slektsgård Skog - i Follo nær Oslo. I min fantasi ble det Søndre Oppegård eller Bålerud som hadde vært «Skog», men da Sigrud Undset ikke ville skrive lokalhistorie, men en roman, så ga hun gården - i diktisk frihet - et annet navn. Hun tok navnet Svartskog, og strøk ut den første stavelsen.

Navnet Skog i Sigrud Undsets roman om Kristin er et navn med musikk, et navn med saga og middelalder, et navn med lys og varme. Navnet Svartskog har virkelig gjennomgått en forvandling da den første stavelsen ble sløytet og egnen ble levende med skikkelser i den store romanen! I en praktutgave av Sigrud Undsets middelalderromaner har Håkon Stenstadvold levert en mengde tegninger. En av dem er fra Skog - Kristin og Erlend sitter i blomsterengen. Det er sommer, du innbiller deg at du kjenner blomsterduften og hører fuglesangen og insektenes summende låt. For det var den gang som det er hver eneste sommer også i vår tid. De to unge var forelsket. Det var i nærheten av Gerdarud kirke, dit Kristin gikk til messe når hun var her på gjesting.

Det er da naturlig å tenke på alterkalken inne i Oppegård kirke, den tredje kirken på stedet, men alterkalken er fra 1400-tallet. Den har vært i bruk i Gerdarud kirke, stavkirken fra middelalderen som stod her frem til 1720. Det var Oppegårds 17 middelaldergårder som soknet til kirken. Allerede Svarte-

dauen førte til at soknet ble lagt under Nesodden. For svært mange gårdier ble folketomme. Vi må si oss enig med tidligere ordfører Jan Petersen som sa at det er tre ting i Oppegård som peker langt bakover: Gårdene, ferdslårene og kirken.

Oppegård kirke og kirkegård sett fra nordøst. Kronen til eika ved kirkeporten rager opp over taket på koret.

I forgrunnen slekten Ingjers gravsted.

Gerdarud kirke - eller Oppegård kirke som den etterhånden ble kalt - var som alle kirkene i landet møteplass og samlingssted. Presten lyste viktige begivenheter fra stolen, klokkeren lyste andre begivenheter fra kordøren, og lensmannen lyste fra kirkebakken. For lokalavisenes tid var dette torget, nyhetstorget, møtestedet. Ordet kommune er av samme latinske rot som det ordet våre forfedre brukte om nattverden: Communion. Ordet betyr samfunn. Det hellige samfunn ved alterbordet i helligdommen, det borgerlige samfunn med valg og styre og stell på kirkebakken. De to regimenter. Så sent som under den første verdenskrig møtte lensmannen opp ved Oppegård kirke for å «forkynne» viktige befalinger om sesjon, auksjon og innbetalinger av skatt o.l. I statsarkivet i Oslo er *Communionbog for Oppegårds Menighet* oppbevart. Den er påbegynt i året 1837. Her kan vi følge menighetens gang frem til deres communion fra søndag til søndag. Man pleide å gå tre ganger pr. år, nemlig i forbindelse med de store høytider. Og man måtte alltid «tegne seg» på forhånd.

For hele distriktet rundt Gjersjøen ble det betydningsfullt, da sagbruket kom for alvor. Oppgangssaga kom til Norge ved reformasjonen. I Gjersjøelva hører vi første gang om sagbruk 1529. I 1979 kunne vi feire 450-års jubileum for tilloppet til det som skulle bli Ljansbruket.

En søndag i 1780 lystes sokneprest Thomas Rossing fra prekestolen i begge kirker, nemlig Nesodden og Oppegård, at det mandag 2. oktober 1780 skulle være et viktig møte for å bringe orden i fattigvesenet og skolestellet i prestegjeldet. På møtet gjorde folket på Nesodden det tindrende klart at de ville ha både fattigkommissjonen og skolekommissjonen for hovedsoknet helt uavhengig av annekset. Følgelig fikk også det lille annekssoknet Oppegård eget skole- og fattigvesen. Skoleprotokollen av 1780 eksisterer (Statsarkivet i Oslo) og er i landssammenheng en stor sjeldenhet. Her er en viktig kilde til både Nesoddens og Oppegårds historie.

Det var området vest for Gjersjøen som var det sentrale i bygda. Oppegårdsgårdene og kirken ga navn til sokn og bygd, og det var selvfølgelig her den første skolen ble bygd, nemlig Bålerud skole fra 1863.

Trafikkårene er et spennende kapittel. Vi kan følge biskop Jens Nilssøns reiser gjennom bygda i de siste decenniene av 1500-tallet, takket være hans fremragende Visitasbog. H. O. Christophersen har i en rekke bøker tatt oss med på vandringer langs gamle stier og nedlagte veier. Vi nevner hans lille «Kjør en omvei» eller «Nye turer på gamle Østlandsveier», der han skildrer den eldre veien vest for Gjersjøen og forbi gården med det unike navnet *Hvitebjørn* forbi kirken og til Nessel. Vi kan tenke på vinterveien over Gjersjøen og til Vinterbro. Men først og fremst var Bunnefjorden en viktig vei, den viktigste veien. Med båt om sommeren, på isen om vinteren. Slik har det vært «siden Arilds tid» som det sies - «alders tid» er opprinnelsen til uttrykket.

I 1857 begynte rutearten med dampskip på Bunnefjorden mellom Christiania og Nessel. Hele historien om båter i denne farten, om rederiene, om bryggene og om de husklynger som vokste opp ved bryggene kan man lese om i Harald Lorentzens bok om Pappabåtene. Her skal vi bare minne om at den første lille tettbebyggelse i Oppegård kom i forbindelse med dampskipsbryggene. Det var Christiania-folk som fikk seg landsteder. Og en og annen ble boende her året rundt.

En av disse villaer het «Vildmark», og her har det bodd mange interessante mennesker. En av dem var Augusta Lund som skrev boken «Mitt samliv med Macody Lund». Dette var et virkelig originalt par som ikke levde anonymt. Macody Lund ble forresten for fleip kalt Maktoddy Lund. I fru Lunds bok er det et helt kapittel om «Vildmark», men skuffende nok lite om mennesker, desto mer om dyrene: elg, rev og en ekornfamilie som Macody Lund kalte «Peterssens». Og det er om «Detta» og «Mamen». Det står mye om Mamen i dette kapitlet. Mamen omtales imidlertid som «den»: Den sitter på bordet, den skaker på hodet og logrer med halen. Moren til Mamen var en gave fra Roald Amundsen, og vi oppdager etterhvert at Mamen var en hund, og det er vel en av mine slektninger i Nordby som er blitt oppkalt.

Om Macody Lund heter det forresten (Norsk Biografisk Leksikon): «Med sin

dype beundring for middelalderens Norge og sin aristokratiske slektsfølelse er Lund en egenartet personlighet, en type som alltid vil tiltinge seg oppmerksomhet, en mann som vel kan egne seg til motsigelse, men aldri kan oversees eller overhøres.»

Det er Roald Amundsen som har gjort Svartskog kjent langt utenfor landets grenser. Roald Amundsen har naturlig nok fått sin statue ved sitt hjem i Urnienborg ved Bålerud brygge til 100-årsdagen for sin fødsel, en statue som Kongen selv avduket i 1972. Jo, det var originaler på Svartskog. Tenk på forkynerparet Storm Mønsen og Mønsen Storm: dissenterer, vekkesestallere, karismatikere. Vi kunne ha sagt noe om den tyske kirkebygger og byggmester Andreas Keitel på Nedre Bålerud, hans enke og datter som drev pensjonat og hadde Sigrid Undset som gjest, en sommer hun skrev på romanen «Jenny».

Vi kunne nevne lærer og kirkesanger O. P. Jørgensborg (1853-1935) som også var poståpner, betjente sentralbordet sammen med sin kone, var medlem av herredstyret, forlikskommisjonen, overformynder og medlem av fattigstyret. Gjennom 60 år var han et fast midtpunkt i Bålerud skolekrets. Hans kone Fredrikke stiftet den første forening som i det hele er blitt stiftet i Oppegård, nemlig Bålerud Missionsforening. Det skjedde i året 1888.

En som i den senere tid har slått et slag for å gjøre Svartskog kjent i videre kretser, er forfatterinnen Elisabeth Wikborg Bang. Hun er en stor kjenner av Sigrid Undsets liv og forfatterskap. I 1977 ga hun ut boka: «Sigrid Undset og Kristin Lavransdatter». Som undertittel hadde hun satt: «Et kunstverk blir til». Boken røper et sterkt engasjement i Sigrid Undsets forfatterskap. En detalj som hun imidlertid ikke kjente, var plasseringen av Gerdarud. Våren 1983 hadde hun imidlertid en «a-ha-opplevelse» som hun har fortalt om i en artikkel utsendt gjennom NTB og trykt i en rekke norske aviser. Vi gir henne ordet, for bedre kan hennes opplevelse ikke uttrykkes:

En dag i april 1983 kommer jeg til et for meg ukjent sted. En kjær venn skal bringes til hvile ved Oppegård kirke. Veien dit må jeg finne på karitet - kjører Mosseveien, mot Gjersjøen, hvor det bærer opp en bratt, svinget vei, til et vakker platå som faller mot Bunnefjorden. Den lille, hvite kirken dukker frem. Et veldig tre tett inntil strekker de nakne, brune grenene sine høyt til himmels, sammen med kirkespiret. Vår solen lyser, det mildner dagen, som er fylt av sorg og vemod. Vi som er møtt frem til avskjedsstunden tar det litt med ro på kirkebakken. Jeg blir gjort oppmerksom på en plate, festet til en sten under den svarte eiken ved kirken. «Se hva som står nederst!»

For meg som hele livet har vært fascinert av «Kristin Lavransdatter» føles dette som en åpenbaring: Plutselig står jeg og stirrer på et nøkkelnavn i mesterverket: *Gerdarud!*

Jeg kan nesten ikke tro mine egne øyne, jeg har aldri riktig visst hvor Gerdarud lå - og nå står jeg her!

Hier var det Kristin drømte seg i alle år. Ordene kommer av seg selv: «Alltid, alltid hadde det klaget i henne av lengsel - hun ville være Kristin hans fra skogene ved Gerdarud - Erlendis Kristin. H e r .»

*Oppegård kirke
Stavkirke bygd ca. 1150. Revet 1721
Tømmerkirke 1722-1875
Nåværende kirke er innviet
1. november 1876
Først kalt Gerdarud kirke*

står det på tavlen ved treets fot.

Elisabeth Wikborg Bang forteller hvordan hun nå begynte å lete opp i hukommelsen - og i bokhyllen - alle de gangene Sigrd Undset lar handlingen i «Kristin Lavransdatter» foregå på Gerdarud.

Det var her hun lot Kristin komme til verden, på gården Skog. Som kjent begynner «Kransen» med at Ragnfrid og Lavrans flytter til Sil, hvor Ragnfrid har arvet Jørundgård etter sin far Ivar unge Gjesling på Sundby i Vågå. Men hver sommer rir Lavrans sydover for å se til sin gård i Follo, og den sommeren Kristin er 7 år, tar han henne med for å vise stedet hvor hun var født. Det blir en spennende tur for en liten mø.... Hun syntes ikke det var så vakkert på Skog som på Jørundgård, enda husene var finere. «Gården lå på en bakke, og nedenfor den var Botnfjorden, grå og sørgelig med svart skog, på den andre breidd og bak husene stod skogen med himmelen like ned i tretoppene. Det var ingen høye og bratte fjellsider, sånn som hjemme, til å løfte opp himmelen høyt over en og til å lune og avgrense synet så verden ble hverken for stor eller for liten.» « - men svart skog» - Svartskog er navnet nå!

År etter år har det frydet meg å følge i Sigrd Undsets spor. Sist kom jeg hit, hvor jeg burde kommet først....

Elisabeth Wikborg Bang satte igang en intens detektiv-virksomhet. Ved hjelp av tidligere banksjef Ivar Svensen og Olga Oppegård fikk hun rede på det pensjonatet som Ager Keitel og datteren Maja drev, og hvor Sigrd Undset bodde sommeren 1911 mens hun fullførte romanen «Jenny». Dette ble bekreftet av et brev i Universitetsbibliotekets håndskriftsamling. Det var altså dengang Sigrd Undset gjorde seg lokalkjent i distriktet, en kunnskap hun kunne utnytte da hun senere skrev om Kristin og om Olav Audunsson. Etter hvert vil det komme mer stoff om emnet fra Elisabeth Wikborg Bang. Og det kan trenge. For ennå er det herlige området mellom Bunnefjorden og Gjer-sjøen terra incognita for mange mennesker i dette land.

Det er noen mektige monumenter på Svartskog, monumenter over tidligere slekters slit og strev : steingardene. Er de reist for husdyras skyld? for å avgrense beitemarken? Er det gamle eiendomsgrenser? Det må i hvert fall ligge et enormt arbeid bak byggingen av disse steingardene. Først skal steinene samles og transporteres, dernest skal de legges så de ligger støtt og godt. De ligger der idag som tause vitner om slekters slit. Om anonyme kvinner og menn som ryddet jorda og bygde landet.

Den mektige eika ved kirkeporten med sin viddfavnende krone har overvåket liv og ferdsel til og fra kirken i mange, mange generasjoner. I gode og

onde dager. For kjente og for vanlige folk. Det er et sted som er verd å verne om og bygge videre i pietet og respekt for den historien som ligger bak!

Artikkelen bygger på en tale forfatteren holdt på Svartskog-dagen 1977, men er noe utvidet i forhold til talen.

OPPEGAARD SOGN.

Sognets Navn: Oppegaard. Udt. *Oppegådt*.

Bygden havde i ældre Tid et andet Navn, hvorom Oplysning vil blive givet ved Slutningen af dette Herred. Navnet Oppegaard om Sognet eller Kirken har jeg ikke fundet tidligere end hos JN. Det er opr. Gaardnavn, se nedenfor.

Gaardenes Navne: **32. 33. 36.** Oppegaard vestre, østre og søndre. Udt. *Oppegådt*. — i Vppigarde RB. 138. Oppegaardt 1578. Oppegaardt 1600. ¹/₁, ¹/₁, ¹/₁. Oppegaard (3 Gaarde, det nuv. Østre O. kaldet Nordre) 1723.

Uppigardr, Øvregaarden. Navnet har Udseende af at være opstaaet ved Deling af en ældre Gaard, hvoraf ogsaa GN. 34 og 35 formodentlig ere Parter.

Den gamle Gaards Navn kjendes ikke. I RB. 138 nævnes ogsaa en nu forsvunden Part Austagaardr (Østgaarden).

34. Grimo. Kaldes *grümmö*. — i Grimaughum RB. 138 (i Udgaven trykt Grun-; var da Præstegaard til Oppegaard K.) i Grimaughi RB. 300. Gremmo St. 3 b. Grennie 1578. Grimo 1616. Grimo med Engstykket Schiewigen 1723.

Grinahaugr eller Grinahaugr. Navnet lader sig vanskelig forklare; af Mandsnavnet Grim (Grimir) kan det ikke komme; thi da maatte 1ste Led have havt Genitivform, Grims-. Derimod var det vel en Mulighed, at Navnet kunde være en Afkortning af Grinahaugr, af Kvindenaavnet Grima, der vistnok kun kjendes fra Island, men findes der allerede i 10de Aarh. (Landn. 67). Grima har ogsaa været Elvenavn; men denne Gaard kan neppe have været benevnt efter nogen Elv. Det nuv. Navn er tilsyneladende ikke nogen Forvanskning af det oprindelige, men nydannet i senere Tid med nogen Tilslutning til dette i dets seneste Form (-haug afkortet til -o).

35. Baarerud. Udt. *bárrú*. — Bardarud RB. 138. Barud 1616. Baarud 1700. 1723. ¹/₁.

Bardarrud, af Mandsnavnet Baard (Bárdr).

37. Sjudal. Udt. *sjúdal*. — Sodall 1578. Siodahl 1723. ¹/₁.

Synes at maatte komme af sjór, Sjø; vel snarest kaldet efter Gjersejvn. Ligger mellem denne og Bundefjorden, men temmelig høit og i adskillig Afstand fra begge.

38. Ormerud. Udt. *örmerú*. — Ormerud 1723. ¹/₁.

* Ormarud, af Dyrenavnet ormr, Orm.

38, 3. Hølaas. Udt. *hölas*.

Udentvielt af høyn, Ho.

39. Li. Udt. *lí*. — Lye 1578. Lijd JN. 103. Liud 1617. Lie med Engen Lang-Strom 1723. ¹/₁.

* Lid (Hlid) f, Lien. Det 1723 anførte Langstrøm ligger ved Gjersejlvn.

40. Kullebunden. Udt. *kólabánn*. — Kullebotnen Reg. 122, 1526. Kollbonden 1723. ¹/₁.

Se Vestby GN 63, 2.

41. Ekornerud. Udt. *ekornrú*. — Ekornerud 1723. ¹/₁.

* Íkornarud, af Dyrenavnet íkorni, Ekor.

42. 43. Greverud østre og vestre. Udt. *gréverú*. — Greffue-rod 1617. Grefverud østre og vestre 1723. ¹/₁, ¹/₁.

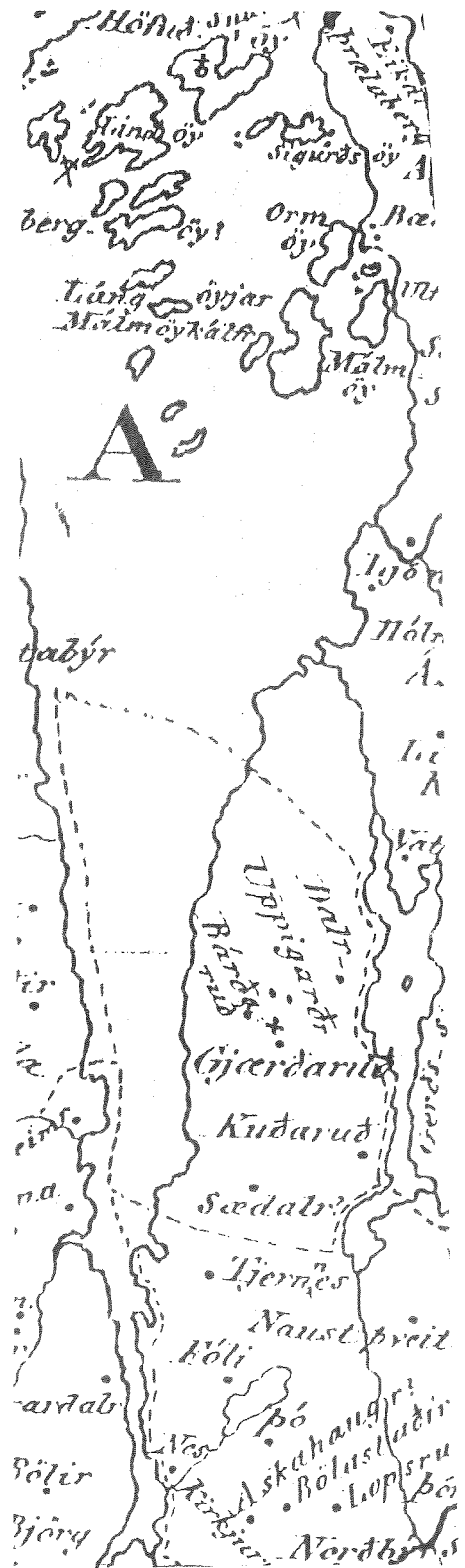
* Greifarud, se Kraakstad GN. 99.

44. Sætre. Udt. *sætre*. — Settre JN. 104. Selter 1617. Setter, 2 Ødegaarde 1723. ¹/₁, ¹/₁.

* Setrar f, Flt. af setr n., se Indl. S. 74.

45. Kurud. Udt. *kúrú*. — Kudærud RB. 138. Kuurrud St. 3 b. Kurudt 1578. Kurudt 1617. Kurud 1723. ¹/₁.

Kudærud efter Formen i RB. Jeg kan ikke anføre noget lignende Navn uden Kúðaflljótt, Navn paa en Jøkeelv paa Islands Sydkyst. Det sidste skulde efter Landn. 268 skrive sig fra Kúði, Navnet paa Landnamsmandens Skib; men dette og lignende etymologiske Sagn i Landn. fortjener neppe stor

Oppegaard herad.

Bjørnehovudet. Utt. *bjørnehåa*. — Bjørnehoved Jens Sorensen. Bjørnehodet SK 1906. Ein noko høg, bratt berg-odde sud for mynnet paa Gjersjøelvi, utanfor garden Kvitebjørn. Der er „ein knute paa fjellet, som stikk fram“. Namnet er eit slag jamføringsnamn. Her i Oslofjorden finst same namnet brukt um nes i Frogn og Noterøy. Bjørnehovudet finst òg brukt til namn paa holmar. JN, s. 257. 258. 259 nemner ikkje mindre enn tri holmar i Vannsjøen med det namnet; han skriv dei, den eine Biørnhu, den andre Biørnhoffuit, Biørnhoffuit, den tredje Biørnhoffuit. „Hovud“ i stadnamn tyder eigenleg „hovde“, framspringande, noko store, avrunda fjellnoser. Jfr. Hovudøyi (Aker).

Bjørnerævi. Utt. *bjørneræva*. — Ein mindre utvokster paa fjellet paa strandi noko nord for Bjørnehovudet. Jfr. Hestehovudet, Hesteraevi i Aker. Det er ein „smaaplass“ for stimfisk, ein liten fiskestad, utmed Bjørnerævi.

Elveflud. Utt. *elvestå* (Malmøyi Aker). — Elvefl SK 1906. Utanfor mynnet paa Gjersjøelvi.

Husandberget. Utt. *hå'sambærja* (Malmøyi Aker). — Husanberget SK 1906. Ein grunne. Namnet maa visseleg tolkast: Hu(e)-sandberget, Hovud-sandberget. „Huet“, hovudet er Bjørnehovudet beint innanfor. Ei sandstrand, eller ein grunne utanfor hev havt namnet Huesanden, Hovudsanden. Og etter strandi eller grunnen hev dei so kalla upp denne grunnen. Der som det er ein stad inne paa strandi som hev heitt Hovudsanden, kunde ein tenkja anten paa Sandbukti eller Jomfrusanden — heiter no — paa sidsida av Bjørnehovudet. — Um berg n. sjaa II bolken, „grunnord“.

Hvitebjørnflud (Kvitebjørn-). Utt. *vítbjørnflå*, *vít(ø)bjørnflå*. Den siste uttala er mest „ekte“. — Hvidebjørnfl SK 1906. Ikkje langt ifraa garden Kvitebjørn.

Jomfrusanden. Utt. *jømmfrusam* (Malmøyi Aker). — Fiskestad inni Sandbukti utanfor Bjørnehovudet. Dei dreg etter stim-fisk der. Der er sandbotn.

Kaldevatnet. Utt. *kallvann* (Malmøyi Aker). — Jfr. Kaluan Tangen Jens Sorensen. Er ei liti vik. Innanfor er ei ile med vatn som er kaldt um sumaren, men ikkje frys um vinteren. „Kaldevatnet“ um viki lyt vera ellipse for *Kaldevatsviki.

Kaldevatngrunnen. Utt. *kallvanngrunn* (Malmøyi Aker). — Kalvatngr SK 1906. Utanfor „Kaldevatnet“.

Kattauget. Utt. *kattau* (Malmøyi Aker). — Liten fiskestad, ei liti vik tett utanfor Gjersjøelvi; dei dreg etter stim-fisk der.

Lindebukti. — Linnebugten SK 1906. Fiskarane kallar staden for Spirebukti.

Lindekastet. Utt. *l'nnakasta* (Malmøyi Aker). — Linnekastet SK 1906. Baade Lindebukti og Lindekastet inneheld vel trenamnet lind f. „Kast“ her tyder truleg „stad der dei kastar ved (og timber) utfyre“, og ned aat strandi. Sjaa II bolken, „grunnord“. Det er ein liten fiskestad ved Lindekastet, men namnet kjem nok ikkje av det (notkast). — Lindekastet hev vorte gardsnamn (gnr. 35, 32 Oppegaard).

Mjølsekken. Utt. *mjø'rsøkkøn* (Malmøyi Aker), *mjø'rsøkkøn* (Neset Nordby). — So kallast ein stor kvit stein innpaa strandi litt sud for Lindebukti. Jfr. Mjølsekken i Hurum og Mjølsekkane i Noterøy. Dei kallar gjerne ei liti vik der for M. òg. Det er ei avstyting. Der er ein „smaaplass“ til aa fiska stimfisk i viki.

Proste. Utt. *prøsta* (Neset Nordby; Malmøyi Aker). — Prosted orig. 1879. Proste SK 1906. Ein stad innmed strandi noko nord for Bekkenstein. Der er ei vik med eit lite skjer midt i. Sandbotn. Eg veit ikkje kva namnet tyder.

Sandbukti. Utt. *såmbökta* (Malmøyi Aker). — Sandbugten SK 1906. Det er sand i viki.

Spirebukti. Utt. *spirabökta* (Malmøyi Aker). — So skal fiskarane kalla den viki som heiter Linnebugten paa SK. Av spire f., bulen av eit ungt tre, bjelke.

Tonga. Utt. *tånga*. — Ei liti vik (eller tvo smaavikar) litt sunnanfor Mjølsekken. Namnet er bundi form av ordet tong f. Det maa vel vera eitkvart ved situasjonen som hev minnt um denne reidskapen.

Tiltro; Betydningen i ethvert Fald ukjendt. Kurud forekommer paa fl. St. paa Østlandet, hvor intet Vidnesbyrd om Formen haves fra gammel Tid, og hvor det vel kan komme af kyr, Ko; et Kurød, der har hedet Kåbaldarud, sandsynlig af et Tilnavn, er omtalt Bd. I S. 272.

46. Dal. Udt. *dæl*. — i Dale DN. III 242, 1358. Dal (Akk.) RB. 285. Dahl 1723.^{1/4}.
Dalm, Dalen.

46, 2. Tyrigraven. Udt. *tyrigrava*.

Samme Mening som i «Tyrhjellen» (Bd. I S. 14): Fordybning, gravet for deri at brænde Tjære.

47. Vashunden. Udt. *vassbånn*. — Vatzbonden DN. VIII 627, 1529. Vatzbond DN. VIII 775, 1535. Vashaatnen JN. 104. Vashunden 1723.^{1/4}.

Vatzboen; ligger ved nedre Ende af Gjersjøen.

48. Hvitebjørn. Udt. *vithjonn*. — Hvidebjørnen, Hvidebjørn DN. VIII 621, 1529. Hvidebjørn DN. VIII 775, 1535. Hvidebjørn JN. 103. Hvidebjørn 1723.^{1/4}.

* Hvidebjørn, Isbjørnen. Det paafaldende og enestaaende Navn er vel snarest at forklare saaledes, at det fra først af har tilhørt en nærliggende Høide. Jeg har hørt den Gisning, at Navnet kunde være opkommet som Modstykke til det nærliggende Ljan i Aker (GN. 193. 194), idet man havde misforstaaet dette Navn som betydende: Løven (oldn. León, Ljón); denne Tanke synes ikke urimelig.

FORSVUNDNE NAVNE.

i Rudstad paa Nesodden RB. 118. i Rudzstad DN. V 332, 1410. Rudstadr, Rydningspladsen, se Indl. S. 72.

a Jadre (nordre, søndre) RB. 139. Jadar (Akk.) i Nesodden Sogn RB. 254. Jaer (Odegaard) 1578.

Jadarr, se Indl. S. 59.

i Skærnikum RB. 138. Skærniker DN. III 242, 1358. Skær-wigonn St. 3 b.

Skærviik, Skjærviiken; er efter Matrikelen af 1723 gaaet ind under GN. 34 Grimo.

Ingibjorgrud «ud ved Nesodden» RB. 269.

Ingibjargarrud, af Kvindenavnet Ingibjörg.

Kindt, Odegaard paa Nesodden St. 5.

Kinn f, se Indl. S. 60.

Kuckerudt 1557.

Branderud OC. 6.

Vel Brandarud, jfr. Skedsmo GN. 4.

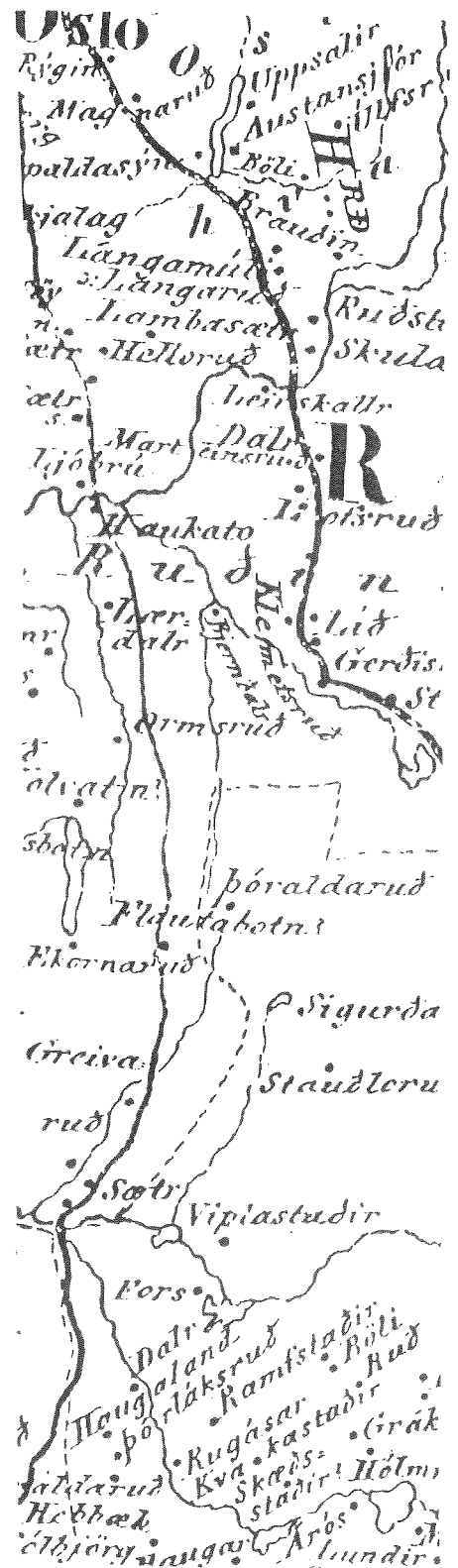
GAMMELT BYGDENAVN.

Det nuv. Oppegaard Sogn¹ kaldtes i MA. dels Rudin, Rydnin-gerne, dels med nærmere Bestemmelse Gerðarudin. Det første Navn forekommer RB. 253. 285. 298. 300 (paa et af disse Steder i ubestemt Form a Rudum, paa et andet feilagtigt a Rudinum). Derefter findes Kirken kaldet Ruda k. DN. III 242, 1358 og RB. 550 (paa begge Steder skrevet urigtigt, Rudar, Roda). Gerðarudin haves i Gierdaruda k., RB. 138² og endnu i St. 4 i forvansket Form, Gierdrim, Gierdrinn K.

Det sidste Navns første Led er aabenbart det samme, som vi have i Gjersjøens Navn, omkring hvilken Bygden ligger (Gerðasjór RB. 117, Gierdesjøen JN. 104). Gerð kan paa flere Steder paavises som Elvenavn; det kan derefter gjettes, at Elven fra Gjersjøen til Fjorden har været kaldet saa, og at Søen har havt et deraf afledet Navn (Gerðir?, senere i sammensat Form Gerðissjór, se Indl. S. 18 nederst).

¹ Det er vel en Unøjagtighed, naar Leirskallen i Østre Aker i RB. 298 siges at ligge a Rudinum. Tungebrænten i samme Sogn, der ligger omt. ligesaa nær Oppegaard Sogns Grænser, siges nemlig i samme Kilde (S. 253) at ligge «v i m o t e R u d u n u m».

² Deraf er ved en besynderlig Misforstaaelse fremkommet den Paastand, at Kirken i den katolske Tid skulde have hedet St. Gjertruds K. (Kraft, Norges Beskr. I^o S. 180).

Oppegård:

- C.27309 a. Steinøks, tynnakket.
Trollhaugen, Svartskog.
b. Steinøks, tynnakket.
Trollhaugen, Svartskog.
C. 9335 Nøkkel av jern. Greverud.
C.18256 Skafthulløks. Greverud.
C.24469 a. Nøstvethakke. Greverud.
b. Skiveskraper, flint.
Greverud.
C.26167 Steinøks, tynnakket.
Grytetjern:
C.27743 Steinøks, spissnakk.
Vesleheimen, Kolbotn.
C.17969 Skafthulløks, del av.
Myrvold.
C.18088 Skafthulløks. Oppegård.
C.24533 Skafthulløks. Rutli.
C.17968 Skafthulløks. Sætre.
C.27426 Skafthulløks. Sætreskogen.
C.28246 Spydspiss av jern.
Ø. Ormerud.

Viktige lover

Grunnlaget for vern av kulturminner i Norge finnes dels i særlover og dels i generelle lover. Hovedloven er lov om kulturminner av 9. juni 1978.

Kulturminneloven trådte i kraft i 1979. Med kulturminner mener loven faste og løse fornminner og skipsfunn i eller over jorda, sjøbunn og vassdrag. I tillegg kommer byggverk eller andre anlegg som har arkitektonisk verdi. Etter loven er alle faste fornminner fra oldtid og middelalder og samiske kulturminner eldre enn hundre år automatisk fredet. Skipsfunn eldre enn hundre år er statens eiendom. Kulturminner fra nyere tid (yngre enn år 1537) kan fredes av departementet ved eget vedtak. Dette kan være bygg og anlegg og områder rundt alle typer kulturminner.

Plan- og bygningsloven av 14. juni 1985 er den mest sentrale av de generelle lovene. Loven gjelder for hele landet og gir bestemmelser om planlegging på riks-, fylkes- og kommunenivå. Kulturminnevernet er ett av flere felter som skal innpasses i planarbeidet og dermed i disponering av arealer. Derfor har planloven mange bestemmelser som er avgjørende for kulturminnevernet.

Vi finner også viktige bestemmelser i loven om kirkegårder av 1897, Vegloven av 1963, Oreigningsloven av 1970, Naturvernloven av 1970 og Vassdragsreguleringsloven av 1985.

FOLLO MUSEUM

FOLLO HISTORIE- OG MUSEUMSLAG
★ FOLLOMINNE ★
BELSJØVEIEN, 1440 DRØBAK
TELEFON 93 26 01

- Lørdag 29. juli : Kl. 18.00 på Follo Museum
OLSOKSTEVNE
Markering av 175-årsjubileet for Norges grunnlov.
Samarbeid med Follo Prostiråd, Bondekvinnelag i Follo og Follo Historie og Museumslag.
- Søndag 13. august : Kl. 12.00 (etter gudstjenesten i Drøbak kirke)
Omvisning i Drøbak kirke og nærmeste omegn.
Rusletur gjennom Drøbak, forbi Frogn Rådhus til Follo Museum.
KIRKEKAFFE OG OMVISNING PÅ FOLLO MUSEUM

Høsten 1989 vil det videre bli program på Follo Museum mandag 2. oktober og 27. november og søndag 10. desember.

Red. E. Slaatten.
Red. avsluttet 22/6-89
Prod./fors: E. Røssler